

Kedves Cserkészek! Ebben a „TUDÁSFA“ rovatban olyan ismereteket osztok meg veletek, amelyek az egyházi év jeles napjairól, valamint a népszokások színes rendjéről szólnak. Szólok a fontosabb családi szokásokról, de a társadalmi eseményekről is. NEM csak regős cserkészeknek, hanem minden vezetőnek, cserkésznek, de a családoknak is ajánlom. Miért? Mert az embernek a gyökereit ismernie kell. Az pedig a múltba vezet, a népmesék, balladák, mondák világába. S amíg ezeket ismerjük, addig tudjuk, hogy kik vagyunk! Bővebben itt találtok mindenhez anyagot. <https://kmcssz.org/regos-cserkesz/>
Jó munkát!

Jablonkay Lydia RVT

Június - Szent I(st)ván hava - Nyárelő - Napisten hava - Gödölyetor (Eper) hava



*Kerek Isten fája, szép tizenkét ága,
szép tizenkét ágán ötvenkét hajtása,
ötvenkét hajtáson három aranyalma,
aki kitalálja, hull az áldás arra.*

Szent Iván napja, a nyári napforduló ünnepe ... Szent Iván-éj, a mágikus éjszaka, Virágos Szent János ünnepe

Szent Iván, más néven nyárközép éjszakáján, június 23-áról 24-ére virradóra, a néphit szerint bármi megtörténhet, ilyenkor a kívánságok valóra válhatnak és varázslatos dolgok történhetnek. **2025-ben június 21. szombat lesz nyári napforduló**, pontosan 04:41-kor. Ezen a napon lesz az évben a leghosszabb nappal és a legrövidebb éjszaka. A Jánosnak a délszláv nyelvekben az Iván és a Jován név is megfelel. Vannak olyan területek, ahol **Virágos Szent Jánost** ünnepelték ekkor. Az ünnep egyéb elnevezései: **Búzavágó Szent János, Keresztelő Szent János.**

De ki is volt Szent Iván?

Az Iván elnevezés a régi magyar Jovános, Ivános alakból ered, illetve a János név szláv formájából. Régen a június hónapot Szent Iván havának is nevezeték. A Szent Iván-éj pedig Keresztelő Szent János születésnapjával fonódik egybe. Így rögtön világossá válhat a számunkra, hogy **a két név egy és ugyanazt az embert takarja.** Az evangéliumok szerint János pont fél évvel volt idősebb Jézusnál, születésnapja ezért került június 24-ére. **A Szent Iván-éj Keresztelő Szent János születésnapjával fonódik egybe.** Keresztelő Szent János az utolsó próféta és Jézus előfutára volt, ő keresztelte meg Jézust, ezért az ő személye kapcsolja össze az Újszövetséget az Ószövetséggel. Az ünnep kettős jellege: szokásaiban és szertartásaiban egyszerre keresztény és pogány,

Egy népi okfejtés szerint azért van a tűzugrás, mert a várandós Szűz Máriával való találkozás alkalmával Keresztelő Szent János édesanyja méhében ugrált az örömtől.

Ezért kell a tüzet átugrani de nem egyszer hanem háromszor, hogy Szent Iván közbenjárására a Szentháromság annál nagyobb kegyelmet adjon.



A nyári napforduló - Szent Iván éj

A nyári napforduló általában június 21-ére esik. Ekkor éri el a Nap az égi egyenlítőtől való legnagyobb távolságát, s az évnek ezen a napján a leghosszabb a nappal és a legrövidebb az éjszaka. A magyar népi szokások szerint már korábban is fontos ünnep volt, de a kereszténység felvétele óta **Szent Iván napjához (éjjeléhez) kötik a nyári napfordulót. Június 21-e a csillagászati nyár kezdete.** A Nap épp belép a Rák jegyébe és a legmagasabbra emelkedő Nap pontban délben az égbolt közepén látható.

A gyógynövények is ekkor telítettek leginkább világossággal, gyógyerővel, ekkor érik el hatóerejük teljességét, a füvek szedésére tehát a legjobb alkalom. Az ünnep napjának hajnalán, amikor megkerülték a földeket, s gyógyfüveket gyűjtöttek az emberek, különös gonddal keresték az **aranyospatrácot**, mert úgy tartották, az ilyenkor megszólal, s a többi fű titkát is kibeszéli.



A mezőn szedett **virágokból, füvekből koszorút is kötöttek és a ház elejére akasztották** tűzvész ellen, mert ekkortól lesz elemében a nyár: ami a tűz elem évszaka. A frissen gyűjtött gyógyfüvekből a máglyába is szórtak, amit a falu határában raktak.

A **máglya örömtűz**, a máglyarakás nem egyszerű játék a tűzzel, hanem mélységes értelmű szertartás.

A cél a Nap erejének megerősítése volt, a fény megtartása a világban, a sötétség visszaszorításával tisztítás és gyógyítás is egyben. **A kút lejárata az alsó világba, mely a sötétséget jelképező sárkányok, kígyók lakhelye.** Az efféle alvilági lények ellen kell megfüstölni a forrásokat, kutakat, a tűzre tett illatos füvekkel elűzni a sárkányokat, hogy "a vetésben ne tegyenek fergeteggel kárt, hogy a kutakat, forrásokat ne itassák tele méreggel.

A TŰZ:

A **tűzrevalót**: régi fát, rossz zsúpot, szalmát, de a parázsra szánt almát is gyerekek kéregették, gyűjtötték össze. A felnőttek, mielőtt odaadták volna, háromszor feldobták az almát a levegőbe.

A legények közül a legnépszerűbb vagy legidősebb, nemegyszer maga a pünkösdi király lett a toborzó legény, aki összegyűjtötte a falu legényeit. Amikor az első csillag megjelent a falu határába, hogy megrakják a hatalmas máglyát. Helyenként hét, máshol tizenkét rakásba tették a szalmát és a szalmarakásokba füveket keverték, de a nagy máglyát négyszögre rakolták, **szabályos négyszög alakúra**, s néhol máglyára tették a májusfát vagy az előző esztendei aratókoszorút is. A tűz sarokpontjaihoz kor s nem szerint telepedett a nép, miként a dal is szól:

*Tűzét megrakoljuk, négy szögre rakoljuk,
egyik szögén ülnek szép öreg emberek,
másik szögén ülnek szép öreg asszonyok,
harmadikán ülnek szép ifjú legények,
negyedikén ülnek szép hajadon lányok.*

Mikor kész lett a máglyarakás, egy leány háromszor körüljárta vízzel és ezzel szentelte meg, míg a toborzó legény is háromszor kerülte meg tűzzel, majd meggyújtotta.

A tűzgyújtáskor hosszú, többrészes éneket énekeltek. „*Olyan hosszú, mint a Szent Iváni ének...*”

Amikor már lohadt a tűz ereje, s a lángok sem nyújtóztak akkorát, elkezdtek általszökdösni a máglya felett.

Háromszor ugorták át a tüzet, néha közösen is, s közben kívántak valamit, például azt, hogy minden szomorúságuk égjen el. Úgy tartották, a tűz gonoszűző erejű, megvéd a köd, a jégeső, a dögvész ellen, megóv bajtól, kórtól, de meg is gyógyít a betegségekből, jó még fekély ellen is és mindemellett bőséges termést is hoz.

Néhol a lányok ugrottak először, csak aztán a férfiak, mert a gonosz előbb rontja meg a lányokat.

- hatalmas örömtüzek gyújtása
- a szántóföldek megkerülése égő faágakkal
- lángoló kerék legurítása egy magaslatról



Mivel a nap mindenütt a termékenységgel kapcsolatos égitest, ezért nem csoda, hogy **számos szerelmi praktika** és jóslás is fűződik a naphoz. A szalmából és a többféle fából megrakott tűz fölött a hagyomány szerint a lányok átugráltak, amíg a fiúk azt figyelték, ki mozog közülük a legtetszetősebben. Az ugrások magasságából és irányából is sokféle jövődölést olvastak ki.

A néphit úgy tartotta, hogy Szent Ivánkor virágzik a páfrány. Az aranyosan pompázó virág kárász életű, elhervad és elenyészik. Aki viszont rálel a pillanatra, amikor kitárulkozik, érteni fogja az állatok nyelvét és meglátja a földbe rejtett kincseket. A páfrány virágát láthatatlanná tevő varázsszernek tartották. A néphit szerint lehetetlen megszerezni, mert a bimbó fakadását kísérő mágikus fuvallat mély álmat bocsát az emberre.



A fény és a sötétség harca

Szinte minden pogány kultúrában az a hiedelem élt, hogy a világ a sötétség és a fényesség örök küzdelmének színtere. Ennek a harcnak a győztes pillanata a nyárforduló. Az ünneplők a tűzgyújtással nem csak a nap melegét és fényét idézték fel, hanem az ártó szellemeket is távol akarták tartani ilyenkor maguktól. A keresztény felfogásba is beletartozott a fény és a sötétség küzdelméről szóló tanítás, ezért végül ezt a napot Keresztelő Szent János napjává tette, aki „égő és világító fáklya volt” a hagyomány szerint. A magyar nyelvben Szentivánéj néven rögzült a nyáreleji ünnep, melynek oka, hogy az Iván név a Jánosból alakult át: Joann-Jovan-Ivan, így lett ez a nap Szent Iván napja.

Magas a rutafa, ága elágazik.

A tengeren is átalhajladozik.

Haja folyó, gyöngykoszorúja gyöngy.

Egyik ága hajlik Janovics Ferencudvarába.

Selem szál haja Magyar Ilona,

Haja folyó, gyöngykoszorúja gyöngy.





Virágok vetélkedése

Vetekedik vélem három féle virág,
virágom, véled elmegyek.

Virágom, tőled el sem maradok.

*Az első szép virág, a búzaszép virág,
virágom, véled elmegyek,
virágom, tőled el sem maradok.*

A második virág, a rózsaszép virág,
virágom, véled elmegyek,
virágom, tőled el sem maradok.

*A harmadik virág, a szőlőszép virág,
virágom, véled elmegyek,
virágom tőled el sem maradok.*

Ne vetekedj vélem te búza szép virág,
Mert bizony tevéled széles ez világ él.

Virágom, véled elmegyek,
Virágom, tőled el sem maradok.

*Ne vetekedj vélem te szőlő szép virág,
Mert bizony tevéled szentmisét szolgálnak.*

Virágom, véled elmegyek,
Virágom, tőled el sem maradok.

Ne vetekedj vélem te rózsa szép virág,
Mert bizony tevéled lányok dicsekednek.

Virágom, véled elmegyek,
Virágom, tőled el sem maradok.



Ég a tyüz. Szentiványi tyüz.
Hagy égjen csak, hagy lobogjon,
Minden sánta meggyógyuljon.
Ég a tyüz, Szentiványi tűz.
Hagy égjen csak, hagy lobogjon,
A világ ne viaskodjon.
Ég a tyüz. Szentiványi tűz.
Hagy égjen csak, hagy lobogjon,
Az épkézláb meggyógyuljon.
Ég a tyüz. Szentiványi tűz.

*Megraktuk, megraktuk négyszögre rakáltuk
Tüzt megrakáltuk négyszögre rakáltuk
Egyik szögén ülnek szép öregemberek
Másik szögén ülnek szép öregasszonyok
Harmadikon ülnek szép ifjú legények
Negyediken ülnek szép hajadon lányok*



Magos a rutafa, ága elágazik,
selyem sár haja, Magyar Ilona,
haján fölű gyöngykoszorúja.



Szentiváni tiszta búza, kihajlott a gyalogútra,
selyem sár a haja, Magyar Ilona, haján fölűl gyöngy
koszorúja gyöngy.

Egyik ága hajlik Kovács János udvarába, selyem sár
a haja...

másik ága hajlik Bíró Gábor udvarába, selyem sár a
haja...

Még a tengeren is átalhajladozik, selyem sár a haja,
Magyar Ilona, haján fölűl gyöngy koszorúja gyöngy

Tüzt megrakatja virágos Szent János
világolj, világolj, csak addig világolj
míg én nálad vagyok, és ha én elmegyek,
te is elaludjál

Tüzt megrakatjuk, négyszögre rakatjuk
egyik szögén ülnek szép öregasszonyok
a másikon ülnek szép öregemberek
harmadikon ülnek szép ifjú legények
negyediken ülnek szép hajadon lányok

Még a tengeren is, által hajladozik,
Selyem sárhaja, Magyar Ilona, haján fölű(l) gyöngykoszorú
Selyem sárhaja, Magyar Ilona, haján fölű(l) gyöngykoszorú jai



Tündér Ilona

Régi csillagneveink szerint tündér volt ősvallásunk isten asszonya (Tündér Ilona).

A Kis Göncölt Tündérasszony csillagának, Tündérasszony palotájának, illetve Nagyboldogasszony csillagának, Nagyboldogasszony társzekerének nevezték. A Tejút-hasadék mélye a Hattyú csillagkép farkánál a Tündérek fordulója, a Tejút-hasadék nyílása a Tündérek tánca, a Szíriusz csillag a Tejút másik végénél a Tündérfő.

Az évkörhöz illeszkedő játékok

Énekes, mondókás gyermekjátékaink legtöbbje- az év négy sarkalatos pont-jához, a téli és nyári napfordulóhoz, a tavaszi és őszi napéjegyenlőséghez kap--csolódó népszokások nyomán keletkeztek. Ezekben a mondókás, énekes játékokban különösen szépen jelennek meg az évkör egyes idő-szakainak tulajdonságai, jellegzetességei, rítusai. A természet megújulásának, újjászületésének időszaka márciusban, a ta-vaszi napéj-egyenlőség idején, a Kosban kezdődik. **Ez egybeesik a Húsvét, a feltámadás, időszakával, és folytatódik a Bika és az Ikek időszakában is**, amikor már nedvektől duzzadnak a levelek, zsong és zsibong az élet, ember és állat párt keres. Ez már a pünkösdi időszaka. Gyermekjátékaink gazdagon kifejezik a természetben lezajló változásokat.

A labirintus játékok (pl. **Tekeredtáncik a kígyó, Kőke**) kifejezik az anyaméhbe bejutó magot, majd a születés útját a kapus játékokkal (**Bújj, bújj zöld ág, Ajtó ablak nyitva van,**).

A játékok alap térformája a kör. A kör mozgásával is ki lehet fejezni a természet változásait:

A **kifelé-befelé** (szűkülő-bővülő) **lüktető kör dobantásokkal** (szívdobbanás), a két egymással **ellentétesen mozgó kör**, a **spirális mozgások** (a fejlődő csíra, növények mozgása, fejlődésének útja), a **hullámmozgás** (szél), a **forgások** mind-mind a természetben meginduló életet fejezik ki. Ilyenek a **kapuzós, várkörjáró (határjáró), leánykérő, párválasztó játékok** is (ki. **Járom az új váramat, Most viszik Danikáné lányát, Elvesztettem zsebkendőmet stb.**), amelyek gazdagon kifejezik a tavaszi megújulást. A balról jobbra haladó kör a Nap útját fejezi

„Tüzes” játékok

A napéjegyenlőségi ünnepekhez, napfordulókhoz tüzes szokások is kap-csolódtak: a régi tüzeket eloltották, és új tüzeket gyújtottak. Ezzel a Nap pályáján való haladását kívánták egyebek mellett mágikus úton elősegíteni.

A Szent Iván éji tűz ünnep is a termékenységarázkódás egyik módja.

Ezekhez a népszokásokhoz is kapcsolódnak gyermekjátékok: pl.: **Tüzet viszek, Bújj, bújj itt megyek.**

Bogarak, lepkék, méhek...

A bogarak, lepkék, méhek, csigák, élete szimbolikusan megjelenik a já-tékokban, énekekben, ugyanúgy, mint a nyáron nyíló virágok, vagy az állatok, amelyek ebben az időszakban nevelik fel kicsinyeiket, fiókáikat.

Játékaink, dalaink segítenek abban, hogy a gyerekek minél sokoldalúbban ismerjék meg a természetet, az élővilágot.

(Katalinka szállj el, Mit mos, mit mos levél katicája, Kiskacsa fürdik, Csigabiga gyere ki, Madarak voltunk, Egyél libám, Két kiskakas összeveszett, Törökbúza fuszujka, Sánta róka, Mit ásol héja, Érik a meggyfa, Fehér lilomszál, stb.

A nyári időszak, amikor a növények fejlődése a lelassul, a virágból termés lesz, érik a gyümölcs, a zöldség – az élet fokozatosan magba sűrűsödik – a sokféle termés számtalan kreatív játék ké-szí-tésére ad alkalmat, lehetőséget, **pl. csuhébaba, terméstündér, báb. stb.**

Május 21-június 20. között az Ikek havában járunk. Az ehhez tartozó időszakot még sokféleképpen jelölhetjük, mondhatjuk például, hogy hamarosan Szent Iván havába lépünk. Avagy, mit kell tudnunk a Nyárelő haváról, ősi nevén a Napisten haváról? Milyen, az évkörhöz illő játékot tudunk játszani ezidőtájt a gyermekekkel?

Mentsetek meg az egerektől!

A két csapatot középen egy felezővonal választja el. 4 db kislabda jelképezi az egereket. Jelre mindkét csapat megpróbálja a másik térfelére átdobni az egereket. Az a csapat kap pontot, amelyiknek térfelén, ha csak egy pillanatra is, egy egér sem található.

A halász hálója

Két gyerekcsoportból az egyik, összefogott kezeik által jelképezik a halász hálóját. A másik csoport próbál átjutni a hálón, de ezt csak addig lehet, amíg az előre megbeszélte jelre a hálót alkotók le nem engedik a karjukat, mert akkor hálóba akadnak az arra úszó halacskák. A jel lehet egy mondóka vagy ének egy kiválasztott szava. A hálót alkotók énekelnek, és a szóhoz érve engedik le karjukat.

A kutya és a sündisznók

A kutya üldözi a süniket, akik persze menekülnek. A sünök, ha veszélyben érzik magukat összegömbölyödnek, de ha a kutya eltávolodik, újra bekapcsolódnak a játékba. Az elfogott sünök mozdulatlanul maradnak a játék végéig (azaz öt elfogott sündisznóig). Több kutyát is be lehet vonni a játékba!

A krokodilos folyó

Minden gyerek egy adott vonal mentén helyezkedik el. Egy téglalap alakú teret jelöljünk ki, ez lesz a folyó. Minden gyerek kap 3 db zsetont (babszem). Kijelöljük a krokodilt, aki a folyóban marad. A gyerekeknek át kell futniuk a folyón anélkül, hogy a krokodil elkapná őket. Ha ez mégis megtörténik, adniuk kell váltságdíjként egy zsetont a fogónak. A krokodil nem léphet ki a folyóból!

További ötletek nyárra: *Bújócskázás, BosztózGólya- béka, ás, Farkas és bárány, Labdaugrató, Botörző, Kergetőzés.*

A hónap meséi:

A két bors ökröcske, A libapásztorlány, Szent László és a kunok csatája, Legendák Szent László királyról
A Zengő és Szent László, Szent Péter és az ács, kFurulyás Palkó, Az aranyfogú királyfiak, A libapásztorlány
Igazlító Dobróka, A legszerencsésebb nap, Az ikek, Ördög köve, A bársonyosi kanászok, A tordai hasadék
Kolontos Palkó, A napnyugati király leánya, Nagyeszű Gyurgyóka, A vitéz szabólegény

